

A KÖZÖSSÉGHEZ TARTOZÁS, AZ ÖNKÉNTESÉG ÖRÖME ÉS A KULTÚRA VONZÁSÁBAN – A VESZPRÉM-BALATON 2023 EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA ÖNKÉNTESEI, A „RAGYOGÓK” JELLEMZŐI ÉS MOTIVÁCIÓI

BARTAL ANNA MÁRIA¹

DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2023.4.90-116>

Absztrakt

Az Európa Kulturális Fővárosa programok közel negyvenéves története azt bizonyítja, hogy megvalósításukat a kultúra, mint európai integrációs érték, és az önkéntesség, mint integrációs gyakorlat együtt erősítik. Magyarországon 2023-ban került megrendezésre a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa rendezvénysorozat, amelyet a programévben a „Ragyogók” Önkéntes Program 113 regisztrált jelentkezője közül 83 aktív önkéntes segített munkájával. A 2023 nyarán lefolytatott kutatásunknak, amely az aktív önkéntesek 73 százalékát érte el, három fő célja volt. Egyrészt feltárni az önkéntesek szociodemográfiai jellemzőit, másrészt elemezni jelentkezésük indítékait és önkéntességük motivációt, harmadrészt pedig bemutatni önkéntes-tapasztalataikat, illetve elégedettségüket az önkéntes-menedzsmenti folyamatokkal. Eredményeink szerint a válaszadó önkéntesek demográfiai jellemzőiket illetően lényegesen eltértek más, hazai önkéntes-kutatások eredményeitől, mivel a nők és a 18-25 éves fiatalok voltak többségben, ugyanakkor a főbb szociodemográfiai jellemzőik tekintetében alátámasztották a domináns státusz-modell tézisének. Önkéntessé válásuk indokai és önkéntes motivációik sorrendje, noha korosztályonként különbözőképpen alakult, de mind az érték, illetve érték-közeli, mind pedig az egoisztikus motivációkat megelőzte a társas kapcsolatok igénye és motivációja. Ez arra utal, hogy a VEB2023 EKF-önkéntesség – a közösség-hiányos helyi társadalomban – fontos úrtöltött be a társadalmi interakciók megőrzésében. Önkéntes-menedzsmenti szempontból – előzetes önkéntes tapasztalataik, program alatti önkéntességük ideje, illetve gyakorisága szerint – heterogén csoportot alkottak a válaszadó önkéntesek, amely jelentős kihívások elé állította az önkéntes-koordinációt. Az önkéntes-koordinációval való elégedettségük korcsoportonként különbözött, legelégedettebbek a 26-45 évesek voltak.

Kulcsszavak: Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa, önkéntesség, önkéntes motivációk, önkéntes-koordináció, önkéntes-menedzsment

¹ Bartal Anna Mária (PhD) szociálpolitikus – szociológus, az Önkéntes Szemle főszerkesztője

Experiencing community involvement through enjoyable volunteering and cultural attractions – Characteristics and motivations of the volunteer group called „Shinies” of the Veszprém-Balaton 2023 European Capital of Culture

Anna Mária Bartal

Abstract

The almost 40-year history of the European Capitals of Culture programmes proves that culture as a value of European integration and volunteerism as the practical component of this link together fortify such programs. In Hungary, the Veszprém-Balaton 2023 European Capital of Culture event took place in 2023, and it was supported by the 83 active volunteers of the „Ragyogók – Shinies” Volunteer Programme during the programme year. Our survey, which was conducted in the summer of 2023 and reached 73 percent of active volunteers, had three main objectives: to explore the socio-demographic characteristics of the volunteers, to analyse their motivations for volunteering, and to describe their volunteering experiences and their satisfaction with the volunteer-management during the processes. Our results showed that the demographic characteristics of the volunteers who responded differed significantly from other national volunteer surveys, as women and youth aged 18-25 constituted the majority; on the other hand, the dominant status model thesis in terms of the volunteers’ main socio-demographic characteristics was supported. The volunteers’ reasons for volunteering and the ranking of their motivations to volunteer, although different across age groups, were preceded by the need and motivation for socialization, both in terms of value and value-related motivations and egoistic motivations. This suggests that Veszprém-Balaton 2023 European Capital of Culture volunteering has accomplished a major role in the preservation of social interaction in a community-deprived local society. From a volunteer management perspective, the responding volunteers were a heterogeneous group according to their previous volunteering experience, length of time volunteering during the programme, and frequency of volunteering, which posed significant challenges for volunteer coordination. Their satisfaction with volunteer coordination varied by age group, with the 26-45 year olds being the most satisfied.

Keywords: European Capital of Culture Veszprém-Balaton 2023, volunteering, volunteer motivation, volunteer coordination, volunteer management,

BEVEZETÉS

2023-ban éppen negyven éve annak, hogy Melina Mercouri görög és Jacques Lang francia kulturális miniszterek megálmodták az Európa Kulturális Városa (European City of Culture) programot azzal a céllal, hogy az európai integráció a kultúrán keresztül is erősödjön. Bízunk abban, hogy annak a kulturális sokszínűségnek a megismertetése, ami Európát jellemzi, majd szorosabbá teszi az európai együttműködést, összehozza az európai polgárokat és

megalapozza az európai kultúra fogalmát és értékeit (Ifversen 2002:6).² A terveket követően alig két év múlva, 1985-ben, Athénban indult először újtára az Európa Kulturális Városa program, amely programot 1999-ben Európa Kulturális Fővárosára (European Capital of Culture) neveztek át. Az eltelt, közel négy évtized alatt az Európa Kulturális Fővárosa program az Európai Unió azon kevés márkájává (Lewi 2006:22-38) vált, ami – a kultúrán és a kulturális részvételen keresztül – az európai integrációt erősíti a tagállamok között.

Az Európa Kulturális Fővárosa programok megvalósításában kezdettől fogva alapoztak a városok lakosságának, civil szerveződéseinek öntevékeny és önkéntes részvételére, amely az első másfél évtizedben meglehetősen ad hoc jellegű eleme volt a pályázatoknak. Valójában a 2000-es évek végétől vált általánossá a civil-nonprofit szervezetek, és ajánlottá az önkéntesek bevonása (Garcia – Cox 2013:95). Ennek háttérében az állt, hogy az 1990-es évek elejétől – a mindig is létező és meglévő – önkéntesség, mint a társadalmi integrációt és befogadást erősítő gyakorlat az európai politika fókuszába került.³ Mindezek eredményeképpen a kultúra, mint európai integrációs érték, és az önkéntesség, mint integrációs gyakorlat, együtt erősítik az Európa Kulturális Fővárosa programok megvalósítását.

A magyarországi városok közül először Pécs nyerte el az Európa Kulturális Fővárosa címet 2010-ben. A programsorozat utólagos értékelése szakirodalmilag viszonylag jól dokumentált (lásd például Rampton et al. 2011; P. Müller 2011; Koltai 2013; 2014; Pálné Kovács 2013; Tuka – Glied 2014; Pilkhoffer 2020; Bóka 2020), de az Európa Kulturális Fővárosa program megvalósítását segítő önkéntes programról csak néhány korabeli híradás⁴ ad számot, illetve Rampton és szerzőtársai (2011:62) ex-post értékelésében és Németh Ágnes 2016-ban megjelent tanulmányában olvashatunk erről, aki Clauw-Caponen (2010)⁵ elemzésére hivatkozva írja le az akkori pécsi önkéntesek főbb jellemzőit (Németh 2016:63).

² Hangsúlyozni kell, hogy ez az 1980-as évek közepének „álma” volt. Éppen az idézett Ifversen – tanulmány (2002) mutat rá, hogy a harmadik évezredben a kultúra esszenciális felfogását felváltotta a konstruktivista nézőpont, amit az európai kultúráról az európai identitás felé való elmozdulás jellemez.

³ Jól példázta ezt, hogy az 1990-es évek közepétől az Európai Unió – ugyancsak az európai integrációt célzó – meghatározó márkájává fejlődött a Fiatalok Európáért (Youth for Europe) program keretében megvalósuló Európai Önkéntes Szolgálat (European Voluntary Service), ami 2016-tól Európai Szolidaritási Testület (European Solidarity Corps) néven működik, eszmeileg és tartalmilag is kitérítve a korábbi kereteket.

⁴ Félezer önkéntese van a pécsi EKF programnak. 2010.02.09. www.hirado.hu/MTI
<https://hirado.hu/2010/02/09/felezer-onkentese-van-a-pecsi-ekf-programnak/>

⁵ Noha ez a tanulmány az egyik fő hivatkozásnak számít a pécsi EKF önkéntesprogramjáról, de sem nyomtatott, sem elektronikus formában nem elérhető.

Tizenhárom évvel később, 2023-ban Veszprém – bevonva a Bakony-Balaton régiót – lett az Európa Kulturális Fővárosa cím birtokosa és a programsorozat megrendezője. Szlogenül a „Ragyogj! A kreativitás ünnepe!” nevet választották, és ezért kapta – a már harminckét éve a város kulturális életét támogató – Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány⁶ által szervezett önkéntes program is a „Ragyogók” elnevezést. Az önkéntes-stratégia kialakítása és az önkéntesek toborzása – hasonlóan a pécsi gyakorlathoz – már 2021-ben megkezdődött, ami sajnálatosan egybeesett (a részleges korlátozásokkal járó) Covid-járvánnyal, és ezért az igazi felkészülés valójában 2022-ben vette kezdetét. A „Ragyogók” Önkéntes Programnak 2023-ra 495 regisztrált önkéntese volt. Ezek közül a programévben 113 fő regisztrált, és 83 fő volt aktív önkéntes.⁷

Az Európa Kulturális Fővárosa-rendezvények önkéntes programjait elemző nemzetközi tanulmányok (Rampton et al. 2011; Garcia – Cox 2010; 2013; Németh 2015; Liu 2016; Gomes – Libero-Cano 2018; Morris 2022; Perić-Prkosovački et al. 2022) általában három fő kérdésre koncentráltak. Egyrészt, hogy az önkéntes programok mennyiben jelenítik meg az Európa Kulturális Fővárosa integrációs célkitűzéseit, másrészt, hogy az önkéntesek részvételét miként befolyásolják a különböző motivációik és az önkéntességgel való elégedettségük, harmadrészt pedig, hogy milyen jógyakorlatokkal érhetőek el az önkéntes programok célkitűzései.

Mindezekből következően a jelen tanulmánynak is három célkitűzése van:

- Egyrészt, hogy a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa (továbbiakban VEB2023 EKF) programév önkéntesei körében végzett kutatás alapján részletesen elemezze szociodemográfiai jellemzőiket.
- Másrészt, hogy feltárja jelentkezésük indokait és önkéntességük motivációit,⁸ megmutatva ezzel annak a társadalmi rétegnek a szociodemográfiai sajátosságait és motivációit, amely időadománnyal és önkéntes munkával járult hozzá az VEB2023 EKF program sikeres megvalósításához.

⁶ Lásd: <https://veszprembalatonkultura.hu>

⁷ A programban, a szervezők definíciója szerint, aktív önkéntes volt az, aki legalább egy alkalommal önkéntes munkát teljesített.

⁸ A szerző köszönetet mond a Veszprém – Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítványnak és munkatársainak a kutatás lebonyolításához nyújtott lehetőségért és segítségért.

- Harmadrészt cél volt, hogy a tanulmány a megkérdezett önkéntesek véleménye alapján monitorozza az önkéntes-koordináció egyes szakaszait (a toborzástól a jutalmazásig) és az azzal való elégedettséget, rámutatva az önkéntes program sikereire és problémáira.

A tanulmány első részében ismertetjük a VEB2023 EKF önkéntesei, a „Ragyogók” vizsgálatának céljait, hipotéziseit és módszereit. Ezt követően bemutatjuk felmérésünk főbb eredményeit öt nagyobb téma köré csoportosítva: a válaszadó önkéntesek szociodemográfiai jellemzői, korábbi önkéntes tapasztalatai, a jelentkezés indokai és az önkéntesség motivációi, a „Ragyogók” Önkéntes Programban végzett önkéntesség sajátosságai (az önkéntesség gyakorisága és a feladatvégzés formái), végül az önkéntesség során szerzett tapasztalatok és az azzal való elégedettség mérése. Az elemzést az eredmények összegzésével zárjuk, és reflektálunk a hasonló, nemzetközi EKF önkéntes-kutatások, valamint a hazai önkéntes és motivációs kutatások eredményeire.

A VESZPRÉM-BALATON 2023 EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA PROGRAM ÖNKÉNTESEI, A „RAGYOGÓK” VIZSGÁLATA

Célok és hipotézisek

Jelen tanulmány egyik fő célja, hogy – különböző metszetekben – részletesen elemezze a VEB2023 EKF programév aktív önkénteseinek (83 fő) demográfiai és társadalomstatistikai jellemzőit.

A magyar népesség reprezentatív mintája körében lefolytatott legutóbbi felmérés (Gyorgyovich et al. 2020) egyrészt azt mutatta, hogy a hazai önkénteseket is – Smith (1994) terminológiáját alkalmazva – a domináns státusz-modell jellemzi, ami azt jelenti, hogy az önkéntességet vállalók között nagyobb gyakorisággal találunk magasabb iskolai végzettségű, és jobb társadalmi és gazdasági státuszú egyéneket. Figyelembe véve, hogy alapvetően a kulturális önkéntességről van szó, azt feltételeztük, hogy a domináns státusz-modell körükben jobban érvényesül, mint az összes magyar önkéntes esetében. A már idézett felmérés szerint a magyar önkéntesség gerincét a 30-45 évesek alkotják, de a korábbi vizsgálatokhoz (Batta 2013) képest 2018-ban emelkedett az önkéntesek aránya mind a fiatal (18-29 évesek), mind pedig a 60 feletti korosztályban. Mivel Veszprém több középiskolával és egyetemmel rendelkező megyeszékhely, azt vélelmeztük, hogy a programban nagyobb arányban fogunk a fiatalabb korosztályhoz tartozó önkénteseket találni.

Kiemelt célunk volt az is, hogy feltárjuk az önkéntesek azon – szabadszavas és a „Magyar Önkéntes Motivációs Kérdőívvel” is mérhető – indítékait, motivációit, amelyek arra ösztönözték őket, hogy időadománnyal és önkéntes munkával járuljanak hozzá a VEB2023 EKF program sikeres megvalósulásához. Bartal és Kmetty (2011) vizsgálata alapján a magyar kulturális önkéntesek motivációit három faktor határozta meg: a kultúra, mint érték, a szociális interakciók lehetősége és az elismerés. Ezen eredmények, valamint a Garcia és Cox (2013) tanulmányában foglaltak alapján pedig azt vélelmeztük, hogy a „Ragyogók” önkéntesként való jelentkezését és motivációit is jelentősen befolyásolni fogja az VEB2023 EKF-program melletti elköteleződés, a kultúra szeretete és a szociális interakciók lehetősége.

A tanulmány harmadik célja az volt, hogy az önkéntesek tapasztalatainak leírása és elégedettségének mérése alapján monitorozza az önkéntes-menedzsment egyes elemeit (a toborzástól a jutalmazásig). Perić-Prkosovački és szerzőtársai (2022) kutatása alapján azt feltételeztük, hogy az önkéntesek elégedettsége, illetve (pozitív és negatív) tapasztalatai korcsoportonként különbözni fognak.

A vizsgálat módszertana

A vizsgálati populációt az a 83 aktív önkéntes alkotta, akik 2023-ban a „Ragyogók” önkéntes csapatában aktívan részt vettek.⁹ A Veszprém-Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány munkatársai továbbították az aktív önkénteseknek a kérdőívet, amelyet a Google Forms kérdezői felületen online lehetett kitölteni. A megkérdezés 2023. augusztus 15. és szeptember 25. között zajlott le. A kérdőív négy fő részből állt:

- Demográfiai, társadalomstatistikai jellemzők (nem, életkor, családi állapot, gyermekek száma, iskolai végzettség, foglalkoztatási helyzet, lakóhely típusa, a foglalkoztatási lakóhely, vallásosság, gazdasági helyzet szubjektív megítélése).
- A korábbi önkéntes tapasztalatokat feltáró kérdések az önkéntesség idejére, formális vagy informális voltára, gyakoriságára, az önkéntesszervezet típusára, településére, valamint az Iskolai Közösségi Szolgálat teljesítésére vonatkoztak.
- A kérdőív harmadik része foglalkozott a „Ragyogók” Önkéntes Programban végzett önkéntességgel, úgymint: a jelentkezés időpontja, döntési „sebessége”, okai (nyitott

⁹ A VEB2023 EKF programot megelőző két évben magasabb volt az aktív önkéntesek száma: 2021-ben 165 fő, 2022-ben pedig 185 fő.

kérdésként), az önkéntesség gyakorisága, települése, az önkéntesalkalmak száma 2023-ban, illetve az önkéntes foglalkoztatásának (programok, feladatok) jellemzői. Ezt a kérdéscsoportot az önkéntes elégedettségére (4-es Likert skála alapján), továbbá pozitív és negatív tapasztalataira (nyitott kérdések) irányuló kérdések követték.

- A kérdőíves megkérdezést a Bartal – Kmetty (2011) által sztenderdizált, 15 motivációs faktorból álló „Magyar Önkéntes Motivációs Kérdőív” 11 motivációs faktort feltáró, 46 állítása zárta.¹⁰ A válaszadóknak az egyes motivációs állításokat ötfokú Likert-skálán kellett értékelniük aszerint, hogy mennyire értenek egyet azokkal.¹¹ Az egyes motivációs faktorokhoz 3-5 állítás tartozott, amelyek átlaga adta meg a különböző motivációs faktorok átlagértékeit.

A vizsgált motivációs faktorok a következők voltak:

- *Az érték, illetve érték-közeli motivációs faktorok*, úgymint: (társadalmi-szociális) értékek, reciprocitás, kultúra, környezetvédelem.
- *Az egoisztikus motivációkat* a megértés, az elismerés és a karrierfejlesztés faktorokkal, míg
- *a szociális interakció és a társadalmi norma-motivációkat* az azonos nevű faktorokkal mértük.
- *A pszichológiai motivációs faktorok* közül az önbecsülés és az önvédelem faktorokat alkalmaztuk a felmérésben.

A kérdőívet 61 önkéntes, a 2023-ban VEB2023 EKF programban aktív önkéntesek (83 fő) 73 százaléka töltötte ki. Az adattisztítás után előállt nem reprezentatív mintából az adatfeldolgozást SPSS 29. (IBM) statisztikai programmal végeztük el.

A VESZPRÉM-BALATON 2023 EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA ÖNKÉNTESEI, A „RAGYOGÓK” VIZSGÁLATÁNAK EREDMÉNYEI

A „Ragyogók” Önkéntes Programban 2023-ban aktív önkéntesek nem reprezentatív vizsgálatának eredményeit a következő tematika szerint ismertetjük: az önkéntesek szociodemográfiai háttérjellemezői, korábbi önkéntes tapasztalatok, valamint a VEB2023 EKF

¹⁰ A MÖMK által mért 15 motivációs faktor közül négy mérést – az önkormányzati és kormányzati hiányok, vallás és a visszahatás motivációs faktorok – nem tartottunk relevánsnak a vizsgálatban.

¹¹ 1 = nagyon nem ért egyet; 2 = nem ért egyet; 3 = is-is; 4 = egyetért; 5 = nagyon egyetért.

önkéntesség ideje, indokai és motivációi. Ezt követően térünk rá a „Ragyogók” önkéntescsoportban végzett önkéntesség többszemponú (feladatvégzés, tapasztalatok, elégedettség) elemzésére. Az eredmények bemutatásánál – a korlátozottan érvényes összevetés ellenére, érintőlegesen – reflektálunk a hasonló nemzetközi EKF és a hazai önkéntes, illetve motivációs kutatások eredményeire.

A szociodemográfiai háttérjellemzők

A Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa 61 válaszadó önkéntese között nagyobb arányban (75 százalék) találtunk nőket, mint más hazai önkéntes-kutatásokban.¹² Ahogy az 1. táblázat mutatja, a válaszadó önkéntesek életkori bázisát a 18-25 éves fiatalok (41 százalék), illetve a 36-55 évesek felnőttek (35 százalék) alkották, az átlagéletkor pedig 36,64 év volt.

Kevésbé jelentek meg a válaszadók között a 26-35 éves és az 56 év feletti önkéntesek. Életkori sajátosságukból következően, családi állapot szerint inkább az egyedülállók (házasok/nőtlenek, illetve elváltak, özvegyek) voltak többségben (63 százalék), mint a házas, vagy élettársi kapcsolatban élők (37 százalék). A gyermektelenek és a gyermekesek aránya (62-38 százalék) ehhez hasonlóan alakult körökben.

Míg tehát a „Ragyogók” válaszadói mintája demográfiai jellemzőik tekintetében lényegesen eltért más, hazai kutatások (lásd Gyorgyovich et al. 2018) eredményeitől, addig főbb társadalmi háttérjellemzőik (iskolai végzettség és az anyagi helyzetük szubjektív megítélése) terén alátámasztották a domináns státusz-modell tézisét: alig 16 százalékot tett ki körükben az érettséginel alacsonyabb végzettségűek aránya, illetve 92 százalékuk nagyon jó, vagy jó anyagi helyzetben lévőnek vallotta magát. Foglalkoztatási helyzet szerint az aktívak (közalkalmazottak, -tisztviselők, alkalmazottak, vállalkozók) és az inaktívak (közép- és felsőfokon tanulók, gyesen, gyeden lévő, munkanélküliek és nyugdíjasok) aránya 55-45 százalékot tett ki közöttük. Ez az arány némileg eltér a Gyorgyovich és szerzőtársai (2020) által közölt adatoktól (aktív 62, inaktív 37 százalék), de ezt a válaszadói mintában résztvevő, közép- és felsőfokon tanulók magas aránya magyarázza. A válaszadó önkéntesek 67 százaléka veszprémi volt, míg 17, illetve 11 százalékuk lakóhelyének főként Veszprém, továbbá Fejér,

¹² Ez összefügghetett a nők a nagyobb válaszadói hajlandóságával is.

valamint Győr-Sopron megyei várost vagy községet jelölt meg,¹³ illetve alig 5 százalékuk került ki a fővárosból.

1. táblázat. A vizsgálatban válaszadó önkéntesek demográfiai és társadalomstatistikai jellemzői (N=61)

Nem	férfi	25% (15 fő)
	nő	75% (46 fő)
Átlagéletkor		36,64 év (SD=16,721)
Életkori csoportok	18-25 év	41% (25 fő)
	26-35 év	11% (7 fő)
	36-45 év	15% (9 fő)
	46-55 év	20% (12 fő)
	56-65 év	5% (3 fő)
	65 év felett	8% (5 fő)
Családi állapot	nőtlen/hajadon	43% (26 fő)
	házas	11% (7 fő)
	élettársi kapcsolat	26% (16 fő)
	elvált	15% (9 fő)
	özvegy	5% (3 fő)
Gyermekei száma	nincs	62% (38 fő)
	1 gyermek	13% (8 fő)
	2 gyermek	18% (11 fő)
	3 gyermek	7% (4 fő)
Iskolai végzettség	szakmunkásképző/ szakiskola	5% (3 fő)
	befejezetlen középfokú	11% (7 fő)
	befejezett középfokú	28% (17 fő)
	befejezetlen felsőfokú	7% (4 fő)
	egyetem/főiskola	49% (30 fő)
Foglalkoztatási helyzet	középfokú iskolai tanuló	15% (9 fő)
	egyetemi hallgató	11% (7 fő)
	alkalmazott	34% (21 fő)
	közalkalmazott/köztisztviselő	16% (10 fő)
	vállalkozó	5% (3 fő)
	gyesen/gyeden van/munkanélküli	5% (3 fő)
	nyugdíjas	14% (8 fő)
	főváros	5% (3 fő)
Lakóhely típusa	megyeszékhely	67% (41 fő)
	város	17% (10 fő)
	község	11% (7 fő)
	gondok nélkül élnek	18% (11 fő)
Szubjektív anyagi helyzet	beosztással jól kijönnek	74% (45 fő)
	éppen, hogy kijönnek	8% (5 fő)

Forrás: Felmérés a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntesei körében c. vizsgálat adataiból saját készítésű táblázat.

¹³ Balatonalmádi, Balatonfüred, Balatonkenese, Csopak, Felsőörs, Gárdony, Dunaújváros, Herend, Keszthely, Kapolcs, Litér, Mór, Paloznak, Pétfürdő, Sopron, Székesfehérvár, Szentgál, Szentkirályszabadja.

Korábbi önkéntes tapasztalatok a „Ragyogókhoz” jelentkezők körében

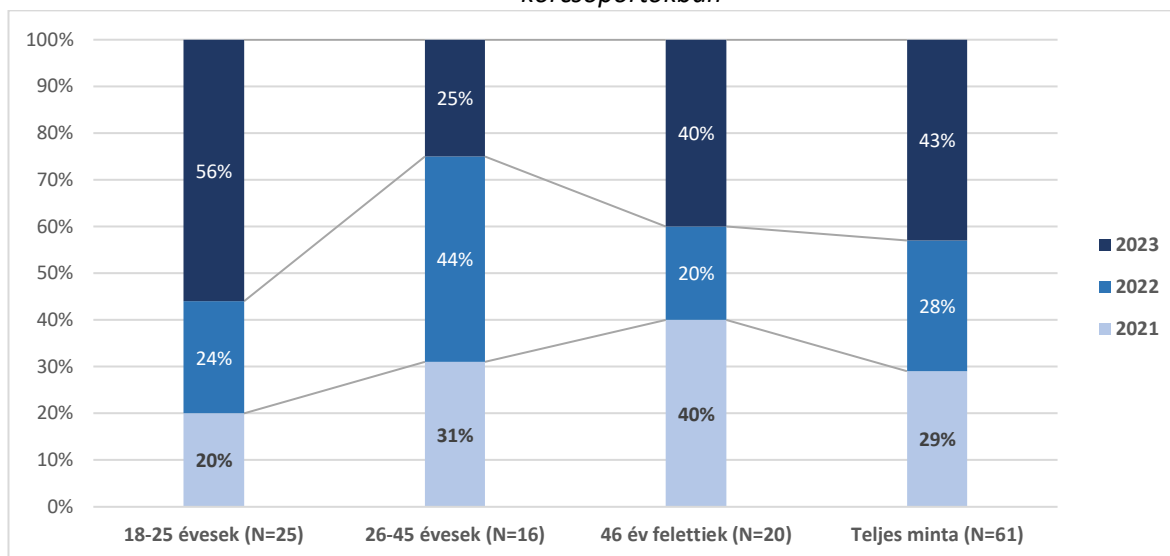
A 61 válaszadó között majdnem azonos arányban voltak olyanok, akiknek volt (51 százalék, 31 fő), és akiknek nem volt (49 százalék, 30 fő) korábbi önkéntes tapasztalata az VEB2023 EKF előtt. A 36 fő tapasztalattal rendelkező önkéntes egyharmada (12 fő) mondta azt magáról, hogy 3-5 éve, 28 százaléka (10 fő) pedig azt, hogy 6-10 éve végez önkéntes munkát. Ezt az önkéntes munkát valamivel több mint egyharmaduk (13 fő) szervezeteknél (formális keretek között), 22 százaléka (8 fő) informálisan, míg 42 százaléka (15 fő) mindkét formában végezte. Esetükben is igazolódni látszik Hustinx és szerzőtársai (2010) megállapítása, hogy a formális önkéntesség „hajlamosít” az informális önkéntes munka végzésére is. Közel fele-fele arányban voltak közöttük rendszeres és alkalmi önkéntesek, és mintegy 7 százalékot tett ki az egyszeri önkéntesek aránya. Legtöbbjük elsősorban kulturális, másodsorban pedig sport és szabadidős szervezeteknél végezte önkéntességét. Összességében megállapítható, hogy a korábbi önkéntes tapasztalat tekintetében heterogén csoportot alkottak a válaszadók, amit tovább színezt az is, hogy ez korcsoportonként¹⁴ is egyenlőtlenül oszlott meg körükben, illetve különböztek önkéntességük formalizáltsága és rendszeressége tekintetében is. Mindezek alapján vélelmezhető, hogy az önkéntes-koordinációnak komoly kihívásokkal kellett szembenéznie az önkéntes-szervezés terén.

A „Ragyogókhoz” való csatlakozás jellemzői és okai

A válaszadók közel háromnegyede (72 százaléka) azonnal vagy napok alatt döntötte el, hogy csatlakozik a „Ragyogókhoz” és önkéntes munkájával segíti a VEB2023 EKF programjainak megvalósulását. Ahogy az 1. ábra adatai alapján látható, az összes válaszadó 43 százaléka 2023-ban jelentkezett önkéntesnek, míg további 28 százaléka 2022-ben, és 29 százaléka már 2021-ben. Mindez arra utal, hogy a válaszadók több mint a fele egy-két évet töltött a „Ragyogók” között, tehát körükben azonosítható az önkéntesek stabil magja. Az önkéntesek stabil magját leginkább a 26-45 évesek alkották, hiszen 75 százaléka már 2023 előtt jelentkezett, őket követték a 46 év felettek (60 százalék). Ugyanakkor a válaszadó 18-25 éves önkéntesek több mint felét (56 százalékát) csak 2023-ban sikerült bevonni, azaz a fiatalok sokkal kevesebb önkéntes tapasztalattal rendelkeztek a VEB2023 EKF programjában.

¹⁴ Az 1. táblázat adatai alapján három korcsoportot képeztünk: 18-25 évesek (25 fő), 25-46 évesek (16 fő) és 46 év felettek (20 fő). A továbbiakban a korcsoportos elemzést e szerint a csoportosítás szerint végeztük el.

1. ábra. Az önkéntesek megoszlása a jelentkezési ideje szerint a teljes mintában és az egyes korcsoportokban

Forrás: Felmérés a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntesei körében c. vizsgálat adataiból saját készítésű ábra.

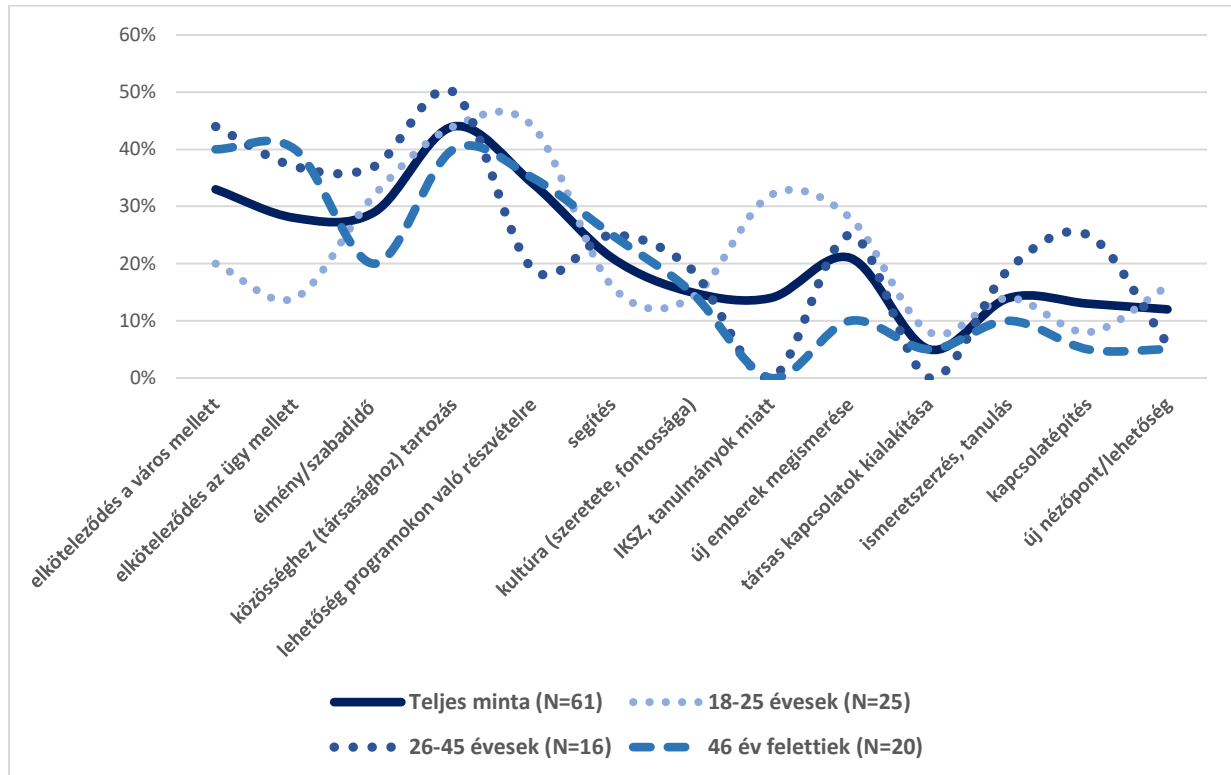
Az önkéntesek többsége leginkább a nyári hónapokban jelentkezett, de 2023 januárját is sokan jelölték meg jelentkezési dátumnak, illetve 2023 áprilisa és júniusa között lépett be a „Ragyogók” közé a válaszadók 20 százaléka.

Három szabadszavas válaszban kértük, hogy írják meg a jelentkezés okait a megkérdezettek. Az összes válaszadó körében a legtöbb említést (44 százalékban) a közösséghez tartozás kapta, amit a programokon való részvétel lehetősége (34 százalékban) és az elköteleződés a város mellett (33 százalékban) követett. A válaszadó „Ragyogók” jó részének jelentkezési indokaiban tehát a közösség-találás, az elköteleződés és a részvételi szándék jelent meg.

A 2. ábra adatai azt is jól mutatják, hogy mind a jelzett okok, mind pedig a korcsoportok szerint mennyire differenciáltan alakultak a jelentkezés indokai. Az *elköteleződés a város mellett* 44-40 százalékos említéssel szerepelt a 26-45, illetve a 46 éven felüliek körében. Ez utóbbi korcsoportban ugyancsak 40 százalékos említést kapott *az EKF és/vagy az önkéntesség ügye melletti elköteleződés*. Az *élmény-szerzést, a szabadidő hasznos eltöltését* a 26-45 évesek a minta átlagánál gyakrabban (37 százalék) említették. A *közösséghez tartozás* ugyan nem csak az egyetlen volt a 26-45 évesek körében, de messze a legtöbbet (50 százalék) felhozott indok volt a csatlakozásukra. A 18-25 évesek között is ez kapta a legnagyobb arányú említést (44 százalék), *a programokon való részvétel lehetősége* mellett. A *segítést* a 26 évnél idősebbek (25 százalékban), míg a *kultúra szeretetét* a 26-45 évesek jelölték meg a minta átlagánál

gyakrabban (19 százalékban). Az *új emberek megismerése* valamivel gyakoribb indok volt a jelentkezésre a 18-25 évesek (28 százalék), mint a 26-45 évesek (25 százalék) körében.

2. ábra. „Kérem írjon három okot, amiért úgy döntött, hogy jelentkezik a VEB2023 EKF önkénteseihez, a „Ragyogókhoz”! – az összes említés százalékában a teljes minta és korcsoportok szerint

Forrás: Felmérés a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntesei körében c. vizsgálat adataiból saját készítésű ábra.

Az *ismeretszerzés* (19 százalékban), a *kapcsolatépítés* (25 százalékban) ugyancsak a 26-45 éves korosztálytól kapta a legtöbb említést. Az *Iskolai Közösségi Szolgálatot*, valamint a *kreditek teljesítését* (értelemszerűen) csak a 18-25 évesek (32 százalék) jelölték meg indokként, míg az *új nézőpontok*, *lehetőségek* szintén a körükben jelent meg a minta átlagánál gyakoribb említésként.

Korcsoportonként vizsgálva a VEB2023 EKF önkéntesség okait azt találtuk, hogy a 18-25 évesek esetében három fő indíték jelent meg: közösséghez tartozás (44 százalék), lehetőségek a programokon való részvételre (44 százalék), valamint az élmény, a szabadidő hasznos eltöltése (32 százalék). A 26-45 évesek körében ugyancsak a közösséghez tartozás szerepelt az első helyen, de jóval magasabb említési gyakorisággal (50 százalékban), amelyet a város melletti elköteleződés (44 százalékban) követett, és egyenlő arányú említéssel (37-37 százalékban)

pedig az EKF és az önkéntesség melletti elköteleződés, illetve az élmény/szabadidő hasznos eltöltése. A 46 év feletti korosztály körében hasonló volt az első három indok említése – a közösséghez tartozás, az elköteleződés a város, illetve az EKF és az önkéntesség ügye mellett – de mindhárom azonos (40 százalékos) említési gyakorisággal. Mindezek alapján megállapítható, hogy a közösség-igény a 26-45 éveseknél volt a legerősebb, míg az elköteleződés (akár a város, akár az EKF, illetve az önkéntesség mellett) a két idősebb korosztály számára volt az erősebb hívószó az önkéntességre. A legfiatalabb korosztály az EKF-önkéntességben a közösséget, a programokon való részvételt és az élményt kereste.

Az önkéntesek motivációi az Európa Kulturális Fővárosa Program „Ragyogók” Önkéntes Programjában

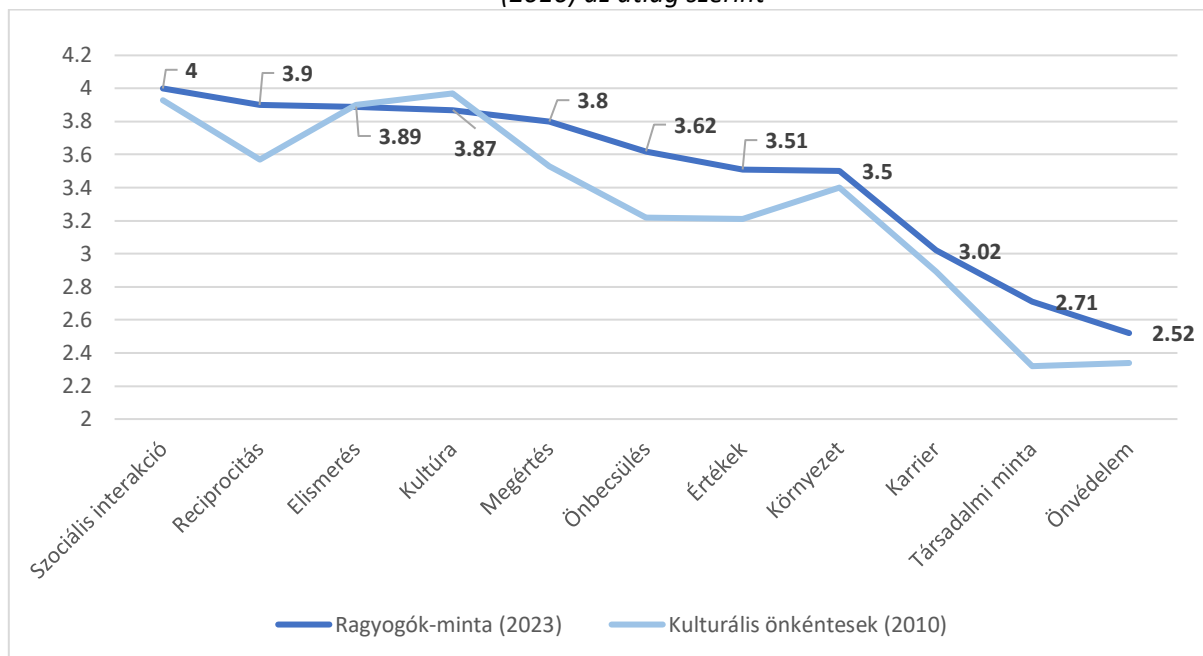
Motiváció alatt többnyire a cselekvés, viselkedés ösztönzőjét, kiváltóját, indítékát értik, bár a fogalom átfogó, nehezen megragadható jellegéből fakadóan nincs igazán normatív meghatározása, sem a pszichológiában, sem pedig a szociológiában. A legelterjedtebb meghatározás szerint a motiváció „azon folyamatok összessége, amelyek a viselkedésnek intenzitást, meghatározott irányt és lefolyási formát kölcsönöznek, amelyek tehát az egyéni aktivitások lefolyásának fölrendelt szakaszaiként jelentkeznek” (Fröhlich 1996:266). A motivációkutatások általában arra keresik a választ, hogy miért történik meg az adott viselkedés. Céljuk annak feltárása, hogy milyen tényezők játszanak szerepet a cselekvés megindításában és a viselkedésben, hiszen, ha sikerül megérteni a háttérben álló tényezőket, akkor a viselkedés befolyásolása is lehetővé válhat.

A vizsgálatban a Bartal – Kmetty (2011) által sztenderdizált Magyar Önkéntes Motivációs Kérdőívet alkalmaztuk, amelynek 11 motivációs faktort feltáró, 46 állítását alkalmaztuk. A motivációs faktorokkal az önkéntesek *felszíni motivációit* tudjuk megmutatni, amelyek az önkéntes magatartás fenntartását segítik. Az egyes motivációs faktorok itemeire adott átlagérték pedig a *háttér-motivációkat* tárja fel, amelyek az önkéntes motivációk mögöttes folyamatainak dinamikáját jelzik.

2010-ben a magyar kulturális önkéntesek motivációt három faktor határozta meg: egy érték faktor, a kultúra (M=3,97), egy szociális kapcsolatok faktor, a szociális interakciók (M=3,93), és egy egoisztikus motivációt mérő faktor, az elismerés (M=3,9). Ehhez képest a „Ragyogók” Önkéntes Program válaszadóinak motivációi mind sorrendjükben, mind erősségükben (átlagaikban) elérték ettől. Ugyanis körükben a legmeghatározóbb motivációnak a szociális

interakciók (M=4), a reciprocitás (M=3,9) és az elismerés (M=3,89) bizonyultak, amelyet valamivel alacsonyabb átlaggal a kultúra (M=3,87), és ötödikként a megértés (M=3,8) faktora követett (3.ábra). Mindez úgy értelmezhető, hogy önkéntességükben leginkább a társas kapcsolatok lehetősége motiválta őket, amit cserekapcsolatnak tartottak (bízva abban, hogy amit adnak, azt vissza is kapják), fontos volt számukra az elismerés, amivel önkéntes munkájukat értékelik, valamint a kulturális értékek, és az is motiválta őket, hogy jobban megértsék saját magukat vagy az embereket, akikért önkéntes munkájukat végzik, illetve a szervezetet, amelyiknek önkéntes munkát végeznek.

3. ábra. A válaszadó önkéntesek motivációi (2023) és a magyar kulturális önkéntesek motivációi (2010) az átlag szerint

Forrás: Bartal – Kmetty (2011) és a Felmérés a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntesei körében c. vizsgálat adataiból saját készítésű ábra.

Összegezve tehát, a válaszadók önkéntességét egy vegyes motivációs bázis határozta meg, hiszen a szociális kapcsolatok mellett két érték- (reciprocitás és a kultúra) és két egoisztikus motiváció (az elismerés és a megértés) is meghatározta önkéntes-magatartásuk fenntartását. Az önbecsülés, a (társadalmi-szociális) értékek (mint a segítség, az altruizmus, elköteleződés egy ügy vagy csoport mellett), valamint a környezeti értékek alacsonyabb átlagértékekkel fontos, de nem meghatározó motivációs faktoroknak bizonyultak. Az önkéntesség, mint karrier-lehetőség és társadalmi minta, valamint az önvédelem, mint pszichológiai motivációs faktor a legkisebb mértékben voltak hatással önkéntességük vállalására.

Az önkéntes motivációk korcsoportonkénti elemzése (4. ábra) az alábbiakat mutatta.

4. ábra. Az önkéntesek motivációi a teljes minta és a korcsoportok szerint (átlag)

Forrás: Felmérés a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntesei körében c. vizsgálat adataiból saját készítésű ábra.

- A 18-25 évesek vezető felszíni motivációit az elismerés (M=4,15), a szociális interakció (M=4,05) alkották elsősorban, és másodsorban pedig a kultúra, mint érték (M=3,9), a megértés (M=3,89) és a reciprocitás (M=3,86). A háttérmotivációikat – magas átlagértékkel – tizenhárom motivációs item határozta meg, ami arra utal, hogy önkéntes motivációik mögöttes folyamatai széles bázison nyugodtak. A legkiemelkedőbb háttérmotivációk a

közösség (M=4,56), az önkéntesség öröme (M=4,46), a munkatársaktól érkező elismerés (M=4,4), a multikulturalitás (M=4,20), a szervezeti egalitás (M=4,17), a társas kapcsolatok lehetősége (M=4,16) és a társadalmi elismerés (M=4,12) voltak. Mindez arra enged következtetni, hogy a fiatalokat a háttérmotivációkban megjelenő szociális interakciók és (a többfajta) elismerési igény, az önkéntes-koordinációtól való szoros függés jellemezte.

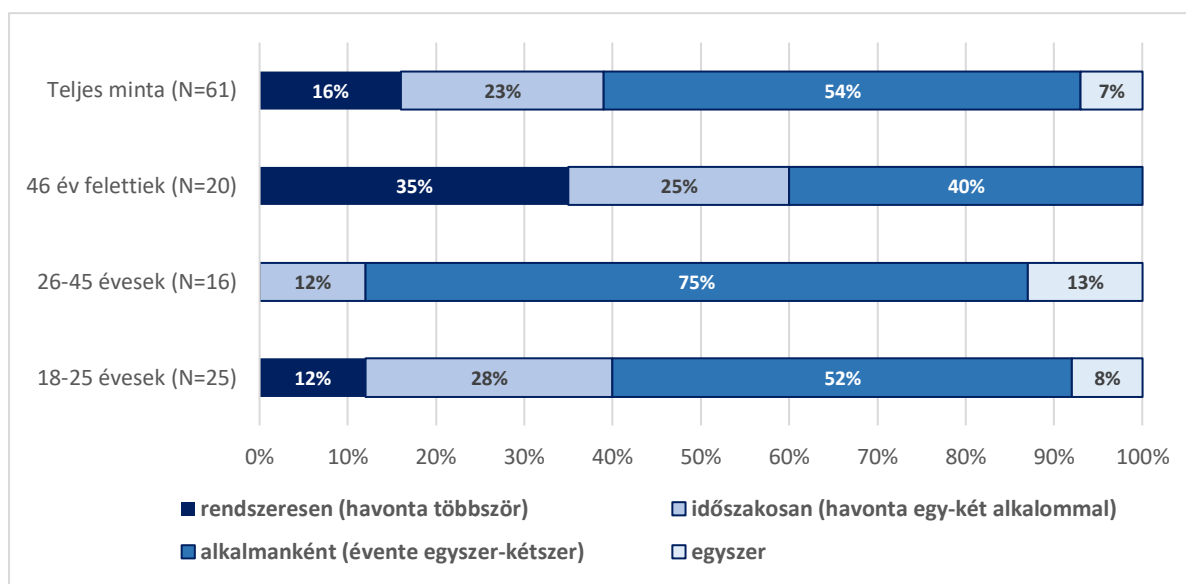
- A 26-45 évesek körében valamivel szűkebbnek mutatkoztak a vezető motivációk, ugyanis három motivációs faktor határozta meg alapvetően felszíni motivációikat: a szociális interakciók (M=4,07), a reciprocitás (M=4) és a megértés (M=3,94). Az EKF-programban betöltött önkéntességüket tehát a társas kapcsolatok, az önkéntesség, mint cserekapcsolat és az befolyásolta, hogy jobban megértsék saját magukat vagy az embereket, akikért önkéntes munkájukat végzik, illetve a szervezetet, amelyiknek önkéntes munkát végeznek. Háttérmotivációik koncentráltabbnak bizonyultak, mint a 18-25 éveseké, de esetükben is az önkéntesség öröme (M=4,4) volt az, ami önkéntességük dinamikáját fenntartotta, bár valamivel alacsonyabb intenzitással, mint a fiatalokét. Továbbá, a kulturális értékek (M=4,36), valamint a közösség és az egy társadalmi ügy melletti elköteleződés azonos (M=4,29) átlagértékek mellett határozta meg leginkább önkéntességük mögöttes tényezőit.
- Végezetül, a 46 év feletti válaszadók felszíni motivációt három motivációs faktor határozta meg leginkább, amelyek közül első helyre került a kultúra (M=3,9) és azt azonos átlagértékekkel követte a szociális interakció és a reciprocitás (M=3,86). Érdeemes felfigyelnünk arra, hogy a két idősebb korosztálynál a közösségigény és az önkéntesség, mint cserekapcsolat miként kapcsolódott össze, mint vezető motiváció. Háttérmotivációik még koncentráltabbnak voltak, mint a 26-45 éveseké, ugyanis hat motivációs item jelent meg a legmagasabb átlagértékekkel, de ezek közül az önkéntesség öröme kapta a legmagasabb értékelést (M=4,68). Ki kell emelni, hogy ez a három korcsoport, illetve az összes motivációs item közül a legmagasabb értékelés volt. Önkéntes-magatartásuk dinamikáját még a közösségigény (M=4,47), a kultúra, mint érték (M=4,37) határozta meg, valamint annak az ügynek a megértése, amelyért önkéntes munkát végeznek (M=4,3).

Az önkéntesség gyakorisága a válaszadó „Ragyogók” között

Szembeötlő az 5. ábrán – a válaszadók elmúlt egy évben végzett önkéntességének gyakoriságát elemezve –, hogy 61 százalékuk epizodikus önkéntes volt, azaz nagyobb részük (54 százalékuk) alkalmanként, kisebb hányaduk (7 százalékuk) pedig egyszeri alkalommal volt

önkéntes. A rendszeres önkéntesek aránya 39 százalékot tett ki, akik közül 16 százalékuk havonta többször, míg 23 százalékuk havonta egy-két alkalommal végzett önkéntes munkát az elmúlt egy évben. Ugyanakkor a hazai önkéntes-szektor egészét nézve ezek az adatok nem meglepőek, hiszen a nonprofit statisztikai felmérések szerint a magyar önkéntes szektort már kialakulásától fogva az alkalmi (epizodikus) önkéntesek túlsúlya jellemezte és jellemzi azóta is (lásd Bartal 2023).

5. ábra. Az önkéntesség gyakorisága 2023-ban, a teljes mintában és korcsoportonként

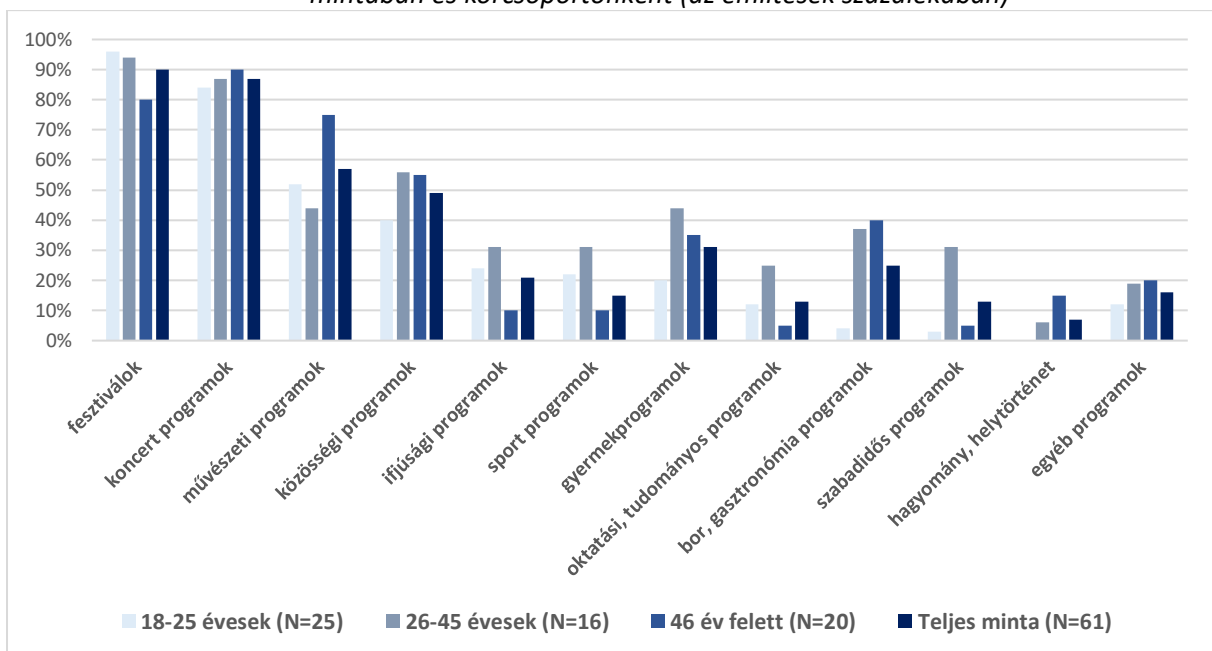
Forrás: Felmérés a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntesei körében c. vizsgálat adataiból saját készítésű ábra.

Korcsoportonként vizsgálva az önkéntesség gyakoriságát, tendenciaszerű összefüggést találtunk a két változó között. Rendszeres önkéntesként a 18-25 évesek 40 százalékára, a 26-45 évesek közül 12 százalékukra, míg a 46 év felettiéknél pedig 60 százalékukra számíthatott az önkéntes-koordináció az elmúlt egy évben. Az epizodikus önkéntesek legnagyobb arányban a 26-45 éves korosztályból (75 százalék) kerültek ki, míg a fiatal korcsoportban 60 százalékot, a 46 év feletti között pedig csak 40 százalékot tett ki arányuk. Ezek az eredmények arra utalnak, hogy a legidősebb korosztályba tartozó önkéntesek elköteleződése az önkéntesség gyakoriságában is megmutatkozott, míg a 26-45 évesek alkalmi önkéntességét foglalkoztatási helyzetük befolyásolta.

Az önkéntesek részvétele a VEB2023 EKF programjain és feladataik

A VEB2023 EKF keretében az önkéntesek legalább tizenkét típusú (fesztivál, koncert, művészeti, közösségi, gyermek és ifjúsági, sport, szabadidős, oktatási és tudományos, bor, gasztronómia, hagyományőrzés és helytörténeti) programon végezhettek önkéntes munkát. Az 6. ábra adatai szerint az összes válaszadó önkéntes döntő többsége (87-90 százaléka) két programelemen – fesztiválokon és koncerteken – vett részt önkéntesként az elmúlt egy évben. Közel felük a művészeti és a közösségi, míg alig harmaduk gyermekprogramokon végzett önkéntes munkát. Ez az öt program volt a legnagyobb arányban említett önkéntes tevékenységi terület, míg a többi alig ért el 13-20 százalékos említést a válaszadók körében.

6. ábra. A válaszadó önkéntesek részvételi aránya az egyes programokon 2023-ban, a teljes mintában és korcsoportonként (az említések százalékában)

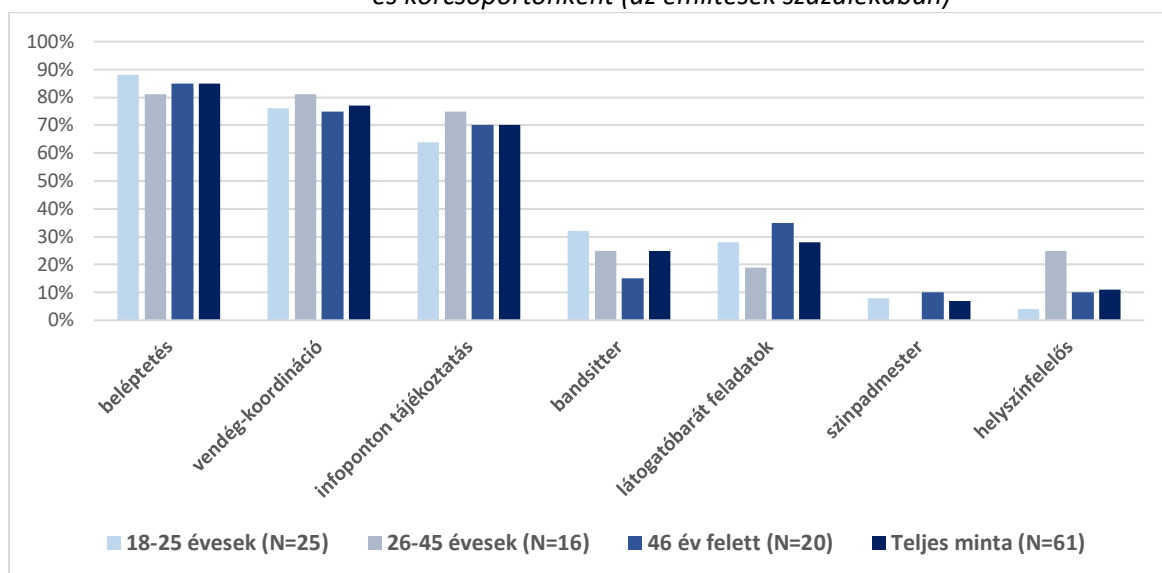

Forrás: Felmérés a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntesei körében c. vizsgálat adataiból saját készítésű ábra.

A korcsoport szerinti elemzés, a várakozásokkal megegyezően, azt mutatta, hogy a fiatalok részvétele a fesztiválprogramokon nagyobb arányú volt, mint a teljes mintában részvevőké. A 26-45 éves önkéntesek a minta átlagánál nagyobb arányban még a közösségi-, a gyermek és az ifjúsági-, és a sport-szabadidős programokon láttak el önkéntes feladatokat, ami arra is utal, hogy a legkülönbözőbb program-típusokra ők voltak a leginkább bevethetőek. A 46 év felettek a koncert programokon kívül a művészeti és a közösségi és a bor-, gasztronómiai programokon való önkéntességben voltak még erőteljesebben involváltak.

A VEB2023 EKF rendezvényein az önkéntesek feladatai hét tevékenységet öleltek fel: beléptetés (karszalagozás, regisztráció, ellenőrzés), vendég-koordináció (ültetés, irányítás, parkoltatás), infóponton tájékoztatás, bandsitterség (zenekari kíséző), látogatóbarát feladatok (fogyatékkal élők segítése), színpadmester és helyszínelős. A teljes minta válaszadóinak 85 százaléka látott el beléptetési, 77 százaléka vendégkoordinációs feladatokat, 70 százaléka pedig infóponton végzett tájékoztatást. Közel harmaduk látogatóbarát feladatokat említett, egynegyedük pedig bandsitter volt. A két legalacsonyabb (11 és 7 százalékban) említettségű feladat a helyszínelős és a színpadmester volt (7. ábra).

7. ábra. A válaszadó önkéntesek feladatai az egyes programokon 2023-ban, a teljes mintában és korcsoportonként (az említések százalékában)

Forrás: Felmérés a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntesei körében c. vizsgálat adataiból saját készítésű ábra.

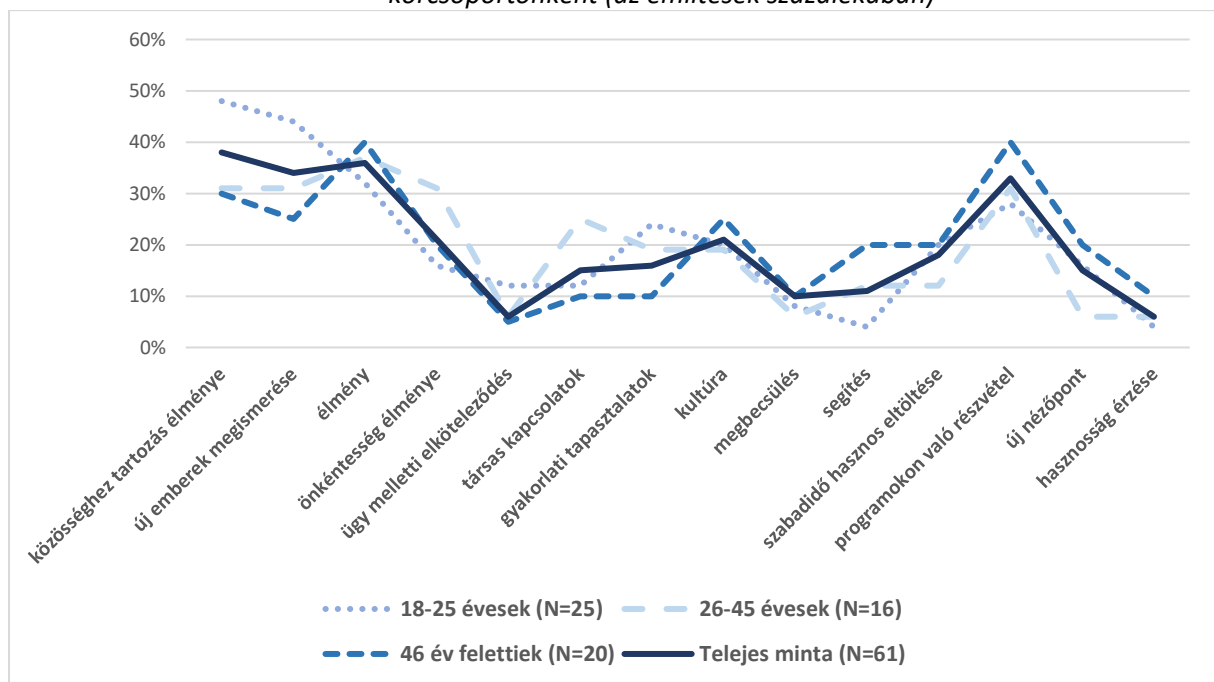
A 7. ábra azt is megmutatja, hogy korszpecifikus feladatok is kirajzolódnak az önkéntes munkavégzés során. A beléptetést többnyire (88-85 százalékban) a fiatalok és a 46 év felettek végezték. A fiatalok 32 százaléka látott el bandsitteri feladatokat, ami az idősebb korosztályban ennél jóval alacsonyabb arányban említett önkéntes munka volt. A látogatóbarát feladatok ellátását ugyanakkor a 46 év felettek végezték a három korcsoport közül a legnagyobb arányban (35 százalék). A 26-45 éves korosztály több feladatban – vendég-koordináció (81 százalék), infóponton tájékoztatás (75 százalék), helyszínelős (25 százalék) – nagyobb arányban vett részt önkéntesként, mint a másik két korosztály.

Az önkéntesek tapasztalatai és elégedettsége a VEB2023 EKF keretében végzett önkéntes munkájukkal

A kérdőíves felvétel során arra kértük a kitöltőket, hogy írjanak három pozitív és három negatív tapasztalatot a VEB2023 EKF során megvalósult önkéntes munkájukról. A leírtak alapján tizennégy különféle pozitív tapasztalat volt azonosítható (8. ábra).

Az összes válaszadó körében *négy pozitívum említése emelkedett ki*, amit a VEB2023 EKF önkéntességük során szereztek: közösséghez tartozás (38 százalékos említés), élményszerzés (36 százalékos említés), új emberek megismerése (34 százalékos említés), amit szorosan követett a programokon való részvétel lehetősége (33 százalékos említés).

8. ábra. A válaszadó önkéntesek pozitív tapasztalatai 2023-ban, a teljes mintában és korcsoportonként (az említések százalékában)

Forrás: Felmérés a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntesei körében c. vizsgálat adataiból saját készítésű ábra.

A legfiatalabb önkéntesek közül a legtöbben (48 és 44 százalékuk) két meghatározó pozitív tapasztalatot írtak: a közösséghez tartozást és az új emberek megismerését. Ennél kevesebben említették az élményszerzést (32 százalékuk), valamint a programokon való részvétel lehetőségét (28 százalékuk). Ugyanakkor érdemes felfigyelni arra, hogy ez utóbbit a másik két korosztályhoz képest kevesebben említették, míg a gyakorlati tapasztalatok szerzését ők jelölték meg a legmagasabb arányban (24 százalékuk). A 26-45 éves korosztályból legtöbben

(37 százalékuk) az élményszerzést emelték ki, amit azonos arányban (31 százalékuknál) további három pozitívum követett: a közösséghez tartozás, az új emberek megismerése, a programokon való részvétel lehetősége (bár ez utóbbi esetükben is alacsonyabb volt a teljes mintában szereplő említésekénél). Figyelemreméltó, hogy csak náluk (közel egyharmaduknál) jelenik meg az önkéntesség élménye, mint pozitív tapasztalat. Végezetül a 46 év feletti önkénteseknél két tapasztalat kapta a legnagyobb arányú (40-40 százalékos) említést: az élményszerzés és a programokon való részvétel lehetősége. A 46 évnél idősebbek számára tehát az önkéntesség olyan kulturális részvételi lehetőséget is adott, ami nem biztos, hogy a mindennapjaik része.

Mindezek alapján megállapítható, hogy mind a fiatal, mind pedig az idősebb korosztályhoz tartozók pozitív élményei intenzívebbnek és koncentráltabbnak mutatkoznak, míg a 26-45 éveseké sokkal diverzifikáltabb volt, azaz sokkal többfajta pozitívumot találtak önkéntességükben, mint a másik két korosztály.

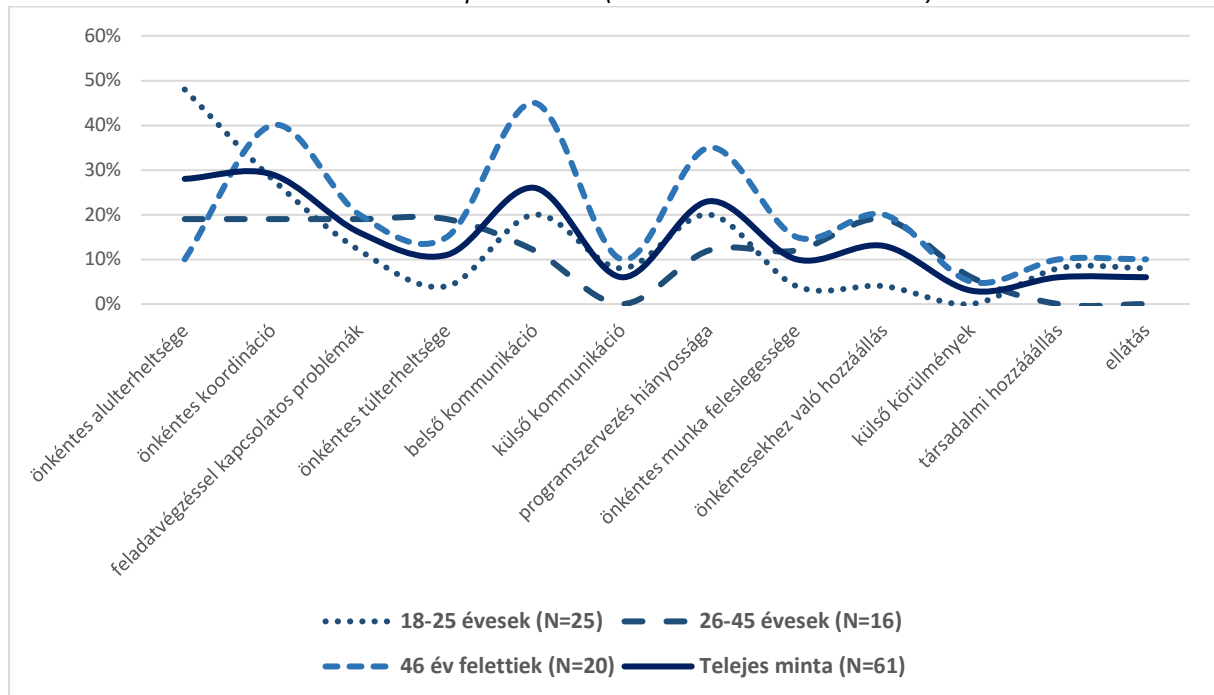
A *negatív tapasztalatok* között tizenkét választípust tudunk azonosítani (9. ábra), de említésük aránya kisebb volt, mint a pozitívaké. A negatív tapasztalatok közül a legtöbb említést az önkéntes-koordináció hiányossága (29 százalék) kapta, amit szorosan követett az önkéntesek alulterheltsége (28 százalék), a belső (az önkéntesekkel való) kommunikáció problémái (26 százalék) és a programszervezés hiányosságai (23 százalék). Noha a válaszadók alig 13 százaléka jelezte negatív tapasztalatnak az önkéntesekhez való hozzáállást az EKF program-koordináció részéről, a társadalmi hozzáállást pedig 6 százalékuk, de ez a kettő elég magas arány ahhoz, hogy jelezze, az önkéntesek és munkájuk társadalmi elismerése terén még számos tennivaló akad.

Ahogy a 9. ábrán is látható, az összes válaszadóhoz képest a 46 év felettek minden esetben magasabb arányban írtak negatív tapasztalatokat. Ez leginkább a belső kommunikáció (45 százalék) és az önkéntes-koordináció (40 százalék) terén igen szembetűnő, de nem elhanyagolható arányú (35 százalék) a programszervezés hiányosságait (szervezési problémákat) illetően sem.

A 18-25 éves korosztályhoz tartozók közül legmagasabb arányban (49 százalék) az önkéntesek alul foglalkoztatottságát említették, illetve ők jelezték – a 46 év felettek mellett – negatív tapasztalatnak az önkéntesekhez való társadalmi hozzáállást. A legalacsonyabb arányban negatív tapasztalatról a válaszadói minta legkisebb részét kitevő 26-45 évesek írtak, bár közel

egyötödüknek voltak problémái a feladatvégzéssel, a túlterheltséggel, illetve bizonyos esetekben feleslegesnek érezték az önkéntes munkát („nem volt ránk szükség, ott és akkor”) továbbá a programszervezés hiányosságait is ők említették gyakrabban.

9. ábra. A válaszadó önkéntesek negatív tapasztalatai 2023-ban, a teljes mintában és korcsoportonként (az említések százalékában)

Forrás: Felmérés a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntesei körében c. vizsgálat adataiból saját készítésű ábra.

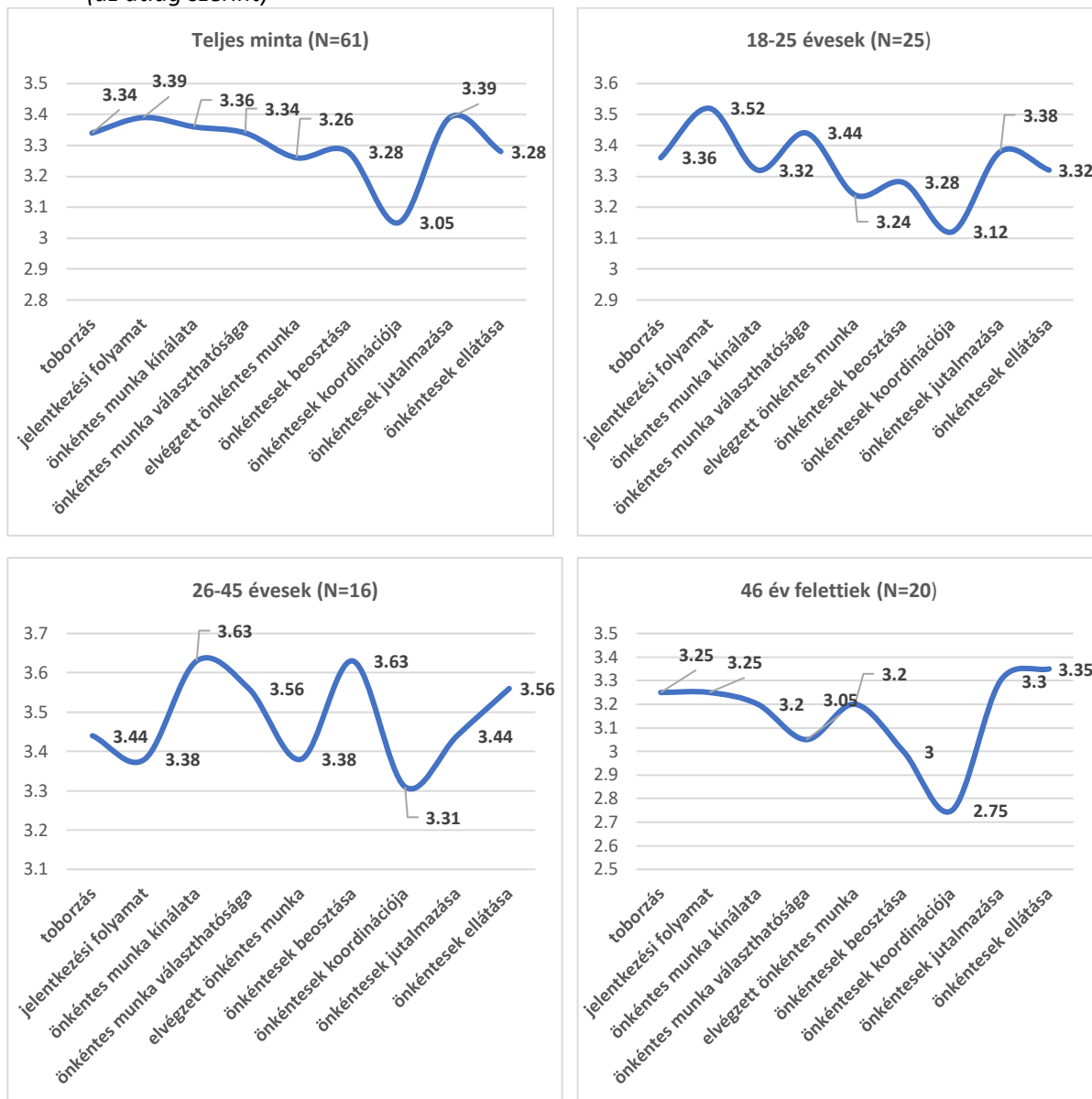
Egy program sikerességének egyik indikátora *a résztvevők elégedettsége*. A VEB2023 EKF megkérdezett önkéntesei kilenc szempont szerint fejezhették ki elégedettségüket az önkéntes-szervezés folyamatával, a toborzástól a jutalmazásig.¹⁵

Amennyiben a teljes mintát, valamint a korcsoportok szerinti elégedettséget nézzük, azt mondhatjuk, hogy a válaszadó önkéntesek átlagos véleménye *az inkább elégedett, illetve valamivel afölötti* tartományba esett (10. ábra). Az összes válaszadó két önkéntes-szervezési elemmel volt (a válaszok átlaga szerint) a legelégedettebb: a jelentkezési folyamattal (M=3,39) és az önkéntesek jutalmazásával (M=3,39), azaz az önkéntes program elejével és a végével,

¹⁵ Az egyes változókat 4-es Likert-skálán kellett értékelniük, ahol 1 = legkevésbé volt elégedett, 2 = kevésbé volt elégedett, 3 = inkább elégedett, és 4 = leginkább elégedett.

míg az önkéntes-menedzsment közbenső elemeinek értékelésekor már megosztottabbak voltak a vélemények.

10. ábra. A válaszadó önkéntesek elégedettsége 2023-ban, a teljes mintában és korcsoportonként (az átlag szerint)

Forrás: Felmérés a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa önkéntesei körében c. vizsgálat adataiból saját készítésű ábra.

A kutatás fontos eredmények tartjuk annak megmutatását, hogy a válaszadó önkéntesek átlagpontszámok alapján megmutatkozó elégedettsége – az önkéntes-szervezés különböző elemeivel – életkoronként változott. Elemzésünk alapján a legelégedettebbnek a 25-46 évesek, míg a legkevésbé elégedettnek a 46 év felettek mutatkoztak (10. ábra). A 18-25 évesek elégedettségi sorrendje (a három legmagasabb átlagot kapó tényező alapján) a

következő volt: a jelentkezési folyamat ($M=3,52$), az önkéntes munka választhatósága ($M=3,44$) és az önkéntesek jutalmazása ($M=3,38$). Egészen másképp alakult a 26-45 évesek elégedettségi sorrendje, miszerint – azonos átlagponttal – az önkéntes munka kínálatát és az önkéntesek beosztását értékelték a legmagasabbra ($M=3,63$), amit – ugyancsak azonos átlagponttal – az önkéntes munka választhatósága és az ellátás követett ($M=3,56$). A 46 év feletti korosztálynál a legmagasabb átlagpontokat az önkéntesek ellátása ($M=3,35$) és jutalmazása kapta ($M=3,3$). Legalacsonyabbra mindhárom korcsoportban az önkéntes-kordinációt értékelték, eltérő átlagpontokkal (a 25-45 évesek esetében ez $M=3,31$ volt, míg a 46 év felettek körében az inkább elégedett-határ alá került, $M=2,75$).

ÖSSZEZÉS

Kutatási eredményeink alapján a VEB 2023 EKF „Ragyogók” Önkéntes Program „tipikus” önkéntesét – nagyvonalakban – úgy jellemezhetjük, mint olyan veszprémi, egyedülálló, gyermektelen, középkorú nő, akinek felsőfokú végzettsége van, köztisztviselőként vagy alkalmazottként dolgozik, és szubjektív anyagi helyzete szerint beosztással jól kijön jövedelméből. Rövid idő (azonnal, napok) alatt eldöntötte, hogy jelentkezik önkéntesnek az Európa Kulturális Fővárosa önkéntes programjába, mivel voltak már korábbi önkéntes-tapasztalatai.

A VEB2023 EKF „Ragyogók” Önkéntes Program aktív önkénteseinek 74 százalékára kiterjedő vizsgálatunk azt mutatta, hogy míg demográfiai jellemzőik tekintetében eltértek más hazai kutatások (Batta 2013; Gyorgyovich et al. 2018) eredményeitől, mivel zömében nők és fiatalok, illetve középkorúak voltak, addig szociodemográfiai háttérmutatóik terén alátámasztották a Smith (1994) által leírt domináns státusz-modell tézisének, amelyet első hipotézisünkben meg is fogalmaztunk. Ugyanakkor ezek az eredmények azt is jelzik, hogy a VEB2023 EKF „Ragyogók” Önkéntes Program kevésbé tudta azt az integratív szerepet betölteni, amelynek során a helyi társadalom széles társadalmi rétegeiből kerültek volna ki az önkéntesek.

Viszonylag kevés nemzetközi tanulmány foglalkozott az Európa Kulturális Fővárosa önkénteseinek motivációival. Garcia és Cox 2010-es vizsgálatukban négy kiemelkedő motivációt találtak a liverpooli önkéntesek körében: a társak megismerését, a város iránt való elkötelezettséget, a tanulási tapasztalatokat és a készség- és önbizalomfejlesztést. Peric-

Prkosovački és munkatársai (2022) az Újvidéki Önkéntes Központ önkénteseinek vizsgálatakor azt állapították meg, hogy az önkéntesek értékelték az önkéntesség szociális aspektusát és a csoportba való beilleszkedés lehetőségét. Második hipotézisünkben, amelyben azt feltételeztük, hogy e fentebb ismertetett motivációk a „Ragyogóknál” is megjelennek, igazolódtak. Ugyanis a szabadszavas válaszokban az önkéntesség indokai között a legmagasabb említést kapta a város, illetve az VEB2023 EKF és az önkéntesség melletti elköteleződés, valamint, negyedikként, a közösséghez tartozás lehetősége. Ez utóbbi minden korcsoportban megjelent, míg a város melletti elköteleződés inkább a középkorú és az idősebb korosztály számára volt hívószó az önkéntességre. A motivációs vizsgálat során azt találtuk, hogy egy vegyes motivációs bázis határozta meg a válaszadók önkéntességét. Mind az érték, illetve érték-közeli, mind pedig az egoisztikus motivációikat megelőzte a társas kapcsolatok igénye és motivációja. Ez arra utal, hogy az EKF-önkéntesség – a közösség-hiányos helyi társadalomban – fontos úrt töltött be a társadalmi interakciók megőrzésében. Meg kell jegyezni, hogy a megyeszékhelyek lakosainak kapcsolat- és közösség-hiányos voltát már más kutatások is jelezték (lásd Bartal et al. 2022).

Önkéntes-menedzsmenti szempontból vizsgálva a teljes mintát, azt találtuk, hogy előzetes önkéntes tapasztalataik alapján heterogén összetételű csoportot alkottak, de kialakult körükben egy stabil mag, amely már egy-két éve támogatta munkájával a VEB2023 EKF „Ragyogók” Önkéntes Programot. Ugyanakkor háromötödük epizodikus önkéntes volt, akik leginkább fesztiválokon és koncertprogramokon vettek részt, és többségük a feladatait a beléptetés és a vendég-koordináció terén látta el. Részletes vizsgálatunk azt tárták fel, hogy a programokon való részvételük és az elvégzett feladataik korcsoportonként differenciálódott, sőt korszpecifikus feladatellátást is ki tudunk mutatni körükben.

Perić-Prkosovački és munkatársai (2022) eredményei alapján tett feltételezésünk igazolódtott, miszerint a válaszadók önkéntességükkel való elégedettsége korcsoportonként különbözött. Általánosságban, elégedettségük az inkább elégedett, illetve az afölötti tartományba esett, de legelégedettebbek a programmal a 26-45 évesek voltak. Önkéntes-menedzsmenti szempontból érdekes fejlemény volt, hogy a megkérdezettek a legelégedettebbek a jelentkezési folyamattal, illetve az önkéntesek jutalmazásával voltak, míg az önkéntes-szervezés közbenső elemeit (önkéntes munka kínálata, választhatósága, elvégzett feladatok,

beosztás) illetően megosztottabbak voltak a vélemények, ami különösen az önkéntes-koordináció értékelése terén mutatkozott meg.

Említésre méltó még, hogy mind a legfiatalabb, mind pedig az 46 év felettekhez tartozók önkéntességgel kapcsolatos pozitív élményei intenzívebbnek és koncentráltabbnak mutatkoztak, míg a 26-45 éveseké diverzifikáltabb volt, azaz többfajta pozitívumot találtak önkéntességükben, mint a másik két korosztály.

Összességében úgy látjuk, hogy azokat az ambiciózus célokat, amiket a VEB2023 EKF „Ragyogók” Önkéntes Program maga elé tűzött, általánosságban sikerült teljesíteni. Vizsgálatunk számos olyan eredményre is rámutatott, amiből érdemes tapasztalatokat levonni, különösen a régióba tervezett hosszú távú önkéntes programok megvalósításakor.

IRODALOM

- Bartal Anna Mária – Kmetty Zoltán (2011): A magyar önkéntesek motivációi – a Magyar Önkéntes Motivációs Kérdőív sztenderdizálásának eredményei alapján. *Civil Szemle*, 8(4) pp. 7-30.
- Bartal Anna Mária – Lukács Ágnes – László Tamás (2022): A COVID-19 járvány hatása a közösségi rezilienciára. In: Horn Dániel – Bartal Anna Mária (szerk.): *Fehér könyv a COVID-19-járvány társadalmi-gazdasági hatásairól*. Budapest: Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Közgazdaságtudományi Intézet, Eötvös Loránd Kutatási Hálózat. pp. 68-98.
<https://kti.krtk.hu/wp-content/uploads/2022/05/FeherKonyv.pdf> Letöltve: 2023.11.17.
- Bartal Anna Mária (2023): Egy régi jelenség új köntösben? – az epizodikus önkéntesség szakirodalmi bemutatása és hazai példái. *Pólusok*, 3(2) pp. 58-83. DOI: <https://doi.org/10.15170/psk.2022.03.02.03>
- Batta Zsófia (2013): *Önkéntesség Magyarországon 2013*. Budapest: Századvég Kiadó.
- Bóka Máté (2020). Felemás érzések: tíz éve volt Pécs Európa Kulturális Fővárosa. *BAMA*, 2020.04.07.
<https://www.bama.hu/helyi-kozelet/2020/04/felemas-erzesek-tiz-eve-volt-pecs-europa-kulturalis-fovarosa> Letöltve: 2023. 10.07.
- Ifversen, Jan (2002): Europe and European culture – a conceptual analysis. *European Societies*, 4(1), pp.1-26. DOI: 10.1080/14616690220130973
- Fröhlich, Werner (1996): *Pszichológiai szótár*. Budapest: Springer Hungarica Kiadó.
- Garcia, Beatriz – Cox, Tamsin (2013): *European Capitals of Culture. Success Strategies and Long Term Effects*. European Parliament, Directorate General For Internal Policies Policy Department B: Structural And Cohesion Policies. Culture And Education.
[https://livrepository.liverpool.ac.uk/3002251/1/Garcia\(2013\)ECocSuccess+LongTermEffects.pdf](https://livrepository.liverpool.ac.uk/3002251/1/Garcia(2013)ECocSuccess+LongTermEffects.pdf)
Letöltve: 2023. 10.07.
- Garcia, Beatriz – Cox, Tamsin (2010): *Volunteering for Culture: exploring the impact of being and 08 Volunteer*. Liverpool: University of Liverpool.
- Gomes, Pedro – Libero-Cano, Alejandro (2018): Evaluating three decades of the European Capital of Culture programme: a difference-in-differences approach. *Journal of Cultural Economic*, 42(4) pp. 57-73. DOI: 10.1007/s10824-016-9281-x
- Gyorgyovich Miklós – Menich Dóra – Simon Nikolett – Kollár Dávid – Szadorai Dóra (2020): *Önkéntesség Magyarországon 2018*. Budapest: Századvég Kiadó.

- Hustinx, Lesley – Caan, Ram A. – Handy, Femida (2010): Navigating theories of volunteering: A hybrid map for a complex phenomenon. *Journal for Theory of Social Behaviour*, 40(4) pp. 410-434. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1468-5914.2010.00439.x>
- Koltai, Zoltán (2013): The time of returning optimism. An ex-post evaluation of the „European Capital of Culture – Pécs 2010” programme. *Acta Geographica Universitas Comeniana*, 57(2) pp 151-163.
- Lewi, George (2006): *L’Europe, une mauvaise marque?* Paris:Vuibert.
- Koltai, Zoltán (2014): Visszatekintés rövidtávról – a pécsi EKF a közvélemény-kutatások tükrében. *Kulturális Szemle*, 1(2) 45-54.
<https://www.kulturalisszemle.hu/2-szam/nemzetkozi-kitekintes/koltai-zoltan-visszatekintes-rovidtavrol-a-pecsi-ekf-kozvelemeny-kutatasok-tukreben> Letöltve: 2023.10.07.
- Liu, Yi-De (2016): Event and quality of life: A case study of Liverpool as the 2008 European Capital of Culture. *Applied Research Quality Life*, 11(3) pp. 707-721. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11482-015-9391-1>
- Morris, Samantha (2022): *Volunteer management during COVID-19: The case of Galway 2020 European Capital of Culture. Case Study developed as part of the Sustainable Event Industry Knowledge (SEIK) Project.* DOI: 10.21427/2V1S-3N30
- Németh Ágnes (2016): European capitals of culture–Digging deeper into the governance of the mega-event. *Territory, Politics, Governance*, 4(1) pp. 52-74. DOI: <https://doi.org/10.1080/21622671.2014.992804>
- Pálné Kovács Ilona (2013): Pécs, as a victim of multi-level governance: The case of the project „European Capital of Culture” in 2010. *Urban research and Practice*, 6(3) pp. 365-375. DOI: 10.1080/17535069.2013.827907
- Perić-Prkosovački, Bojana – Brkić-Jovanović, Nina – Čubra, Biljana (2022): The volunteer satisfaction index: A validation study in the cultural context of the two European titles—Youth 2019 and culture 2021, Novi Sad, Serbia. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 33(3) pp. 334–346. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11266-020-00309-3>
- Pilkhoffer Mónika (2020): A pécsi Európa Kulturális Fővárosa története. Célok és megvalósulás. *Közös dolgaink*
<http://kozos-dolgaink.hu/pecsi-europa-kulturalis-fovaros-tortenete-celok-es-megvalosulas> Letöltve 2023.10.07.
- P. Müller Péter (2011): A Pécs 2010 Európa Kulturális Fővárosa projekt kulturális tapasztalatairól és tanulságairól. In. *Elemző értékelés a Pécs 2010 Európa Kulturális Fővárosa program tapasztalatairól.* Pécs, Pécs Város Önkormányzata, pp. 123-138.
- Rampton, James – McAteer, Nick – Mozuraityte, Neringa – Lévai, Márta – Akçali, Selen (2011): *Ex-post evaluation of 2010 European Capitals of Culture. Final report for the European Commission DG Education and Culture.* United Kingdom: Ecorys.
<https://culturenext.eu/wp-content/uploads/2021/11/ECOC-2010-Evaluation-Essen-Pecs-Istanbul.pdf> Letöltve 2023.10.07.
- Smith, David Horton (1994): Determinants of voluntary association participation and volunteering: A literature review. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 23(3) pp. 243-263. DOI: <https://doi.org/10.1177/089976409402300305>
- Tuka Ágnes – Glied Viktor (2014) (szerk.): *Pécs a többszintű kormányzás csapdájában. Európa Kulturális Fővárosa – Pécs 2010.* Pécs: Publikon kiadó.